

ОБРАЗЛОЖЕЊЕ

I. УСТАВНИ ОСНОВ ЗА ДОНОШЕЊЕ ЗАКОНА

Уставни основ за доношење овог закона садржан је у одредби члана 97. тачка 6. Устава РС, којом је утврђено да Република Србија уређује и обезбеђује, између осталог, правни положај привредних субјеката, систем обављања појединих привредних и других делатности и монетарни и банкарски систем.

II. РАЗЛОЗИ ЗА ДОНОШЕЊЕ ЗАКОНА

Доношењем Закона о платном промету ("Службени лист СРЈ", бр. 3/2002 и 5/2003 и "Службени гласник РС", бр. 43/2004, 62/2006 и 111/2009 – др. закон) створене су реалне претпоставке за развој и модернизацију платног система у Републици Србији, у складу с начелима ефикасности, поузданости и економичности, као и стандардима које су развијене државе прихватиле у овој области. Тим законом уређени су права и обавезе банке и клијента у платном промету, рачуни за обављање платног промета, трансакције плаћања, налози за плаћање, извршавање трансфера задужења и трансфера одобрења, одговорност, накнада штете и повраћај средстава, рачуни код банке и принудна наплата с рачуна клијента.

Један од најважнијих разлога да се Закон о платном промету измени и допуни јесте велики број блокираних рачуна по основу меница. Меница је хартија од вредности која свом имаоцу пружа највећу могућу сигурност да ће се најбрже и најјефтиније наплатити, односно поуздано је средство обезбеђења потраживања, подесно за добијање кредита. Такође, она је средство плаћања, односно замена за новац, јер, ако се и изгуби, поверилац своје потраживање може остварити преко института амортизације.

Данас је немогуће утврдити тачан број издатих меница и овлашћења, односно повериоци немају могућност да сазнају да ли су их, и колико, већ издали њихови дужници, па будући повериоци не могу имати увид у њихову задуженост (банке као кредитори имају увид у кредитну задуженост клијената на основу података које прикупља Кредитни биро при Удружењу банака, али не и у потенцијалну задуженост по основу меница или/и овлашћења). Стога је овим законом предложено успостављање јавног регистра меница и овлашћења (овлашћење које дужник даје својој банци и свом повериоцу представља основ за трансфер задужења у коме поверилац банци дужника даје инструкцију да наплати средства с рачуна дужника) који би био доступан јавности на Интернет презентацији Народне банке Србије. У том регистру наћи ће се подаци на основу којих би се идентификовали дужници (матични број), повериоци, датум издавања менице/овлашћења, датум доспећа, износ и др. Народна банка Србије ће подзаконским актом ближе уредити податке које садржи тај регистар, као и услове и начин његовог вођења.

Новина је и то што се предлаже да се принудна наплата не може спроводити на основу меница и овлашћења који нису евидентирани у наведеном регистру (трећи ред за наплату). То практично значи да ће повериоци моћи сагледати да

ли је дужник потенцијално презадужен, односно на основу података о томе да ли је, и колико дуго, у блокади – моћи ће проценити колико је ризично с њим пословати. Наравно, и у случају да менице нису регистроване, поверилац може од дужника тражити овакво средство обезбеђења, али такве менице/овлашћења, ако се не наплате с рачуна дужника – не могу бити основ за испостављање налога за принудну наплату коју врши Народна банка Србије (примењују се законске мере за наплату меница: протест, нотификација протеста, подношење предлога суду за извршење).

Ради уштеде времена због свакодневног одласка у банку ради уплате дневног пазара, као и смањења трошкова привредних субјеката и предузетника, обавеза свакодневне уплате пазара замењује се обавезом правних и физичких лица која обављају делатност да динаре примљене у готовом по било ком основу уплате код банке најкасније у року од седам радних дана.

Такође, предложено је да се укине могућност да лица чији су рачуни блокирани због неизмирених обавеза могу, у одређеним случајевима, исплате вршити асигнацијом или цесијом (зараде, трошкови и друга примања), а повериоцима се јамчи исти третман без обзира на природу потраживања према блокираном привредном субјекту.

Исто тако, у досадашњој примени Закона о платном промету (Закон) уочено је да су клијенти често неажурни кад је реч о промени података и предузимању правних радњи у вези с њиховим рачунима, што изазива делимичну неусклађеност између података који се воде у Јединственом регистру рачуна (који води Народна банка Србије) и стварног стања, односно података и статусних промена регистрованих у Агенцији за привредне регистре (Агенција) и код других надлежних органа. Стога се прописивањем да банке спроводе усклађивање података у вези с рачунима својих клијената у року од три дана од дана преузимања тих података од Агенције – унапређује ажурност и поузданост досијеа и података о рачунима клијената.

Поред тога, предложеним одредбама напушта се институт тзв. предблокаде, јер се, после пријема основа за принудну наплату, свим банкама одмах налаже да блокирају рачуне клијента, након чега се принудна наплата спроводи с рачуна у банци код које дужник има највише динарских средстава.

Најзад, овим изменама и допунама отклањају се тешкоће у практичној примени појединих законских одредаба, врши се прилагођавање казних одредаба измењеним решењима, а неке измене су правноредакцијског карактера.

III. ОБЈАШЊЕЊЕ ПРАВНИХ ИНСТИТУТА И ПОЈЕДИНАЧНИХ РЕШЕЊА

Чланом 1. врши се правноредакцијско усклађивање са Законом о банкама, који не познаје *друге финансијске организације*.

Чланом 2. мења се члан 3. став 5. Закона утврђивањем да ће убудуће министарство надлежно за послове финансија, уместо Народне банке Србије, доносити пропис којим се уређују услови и начин плаћања у готовом новцу у динарима за правна лица и за физичка лица која обављају делатност.

У члану 3. мења се члан 32. Закона тако што је прописано да су правна лица и физичка лица која обављају делатност дужна да динаре примљене у готовом по било ком основу уплате код банке најкасније у року од седам радних дана (а не, као до сада, истог дана, а најкасније наредног радног дана). Имајући у виду посебност положаја овлашћених мењача, утврђено је да се на лица која имају овлашћење надлежног органа за обављање мењачких послова неће односити ова обавеза, већ ће Народна банка Србије прописати који износ динара примљених у готовом су ова лица дужна да уплате код банке, и у ком року.

Чланом 4. мења се члан 44. Закона прописивањем да су банке дужне да податке о статусним и другим променама правних лица и физичких лица која обављају делатност, а који се региструју код Агенције, преузимају од Агенције сваког радног дана – у електронској форми. Начин и услови преузимања биће прописани актом Агенције. Банка је сада овлашћена, односно дужна да без посебне сагласности клијента, спроведе усклађивање података у вези с рачунима својих клијената – у року од три радна дана од дана преузимања релевантних података од Агенције. Будући да се статусне и друге промене одређених лица и даље не евидентирају код Агенције, те да не постоје лако приступачне базе података о тим лицима – за одређени круг правних лица и предузетника и даље постоји обавеза да банку код које имају отворен рачун обавесте о статусној и другој промени која се региструје код других органа и организација (судови, надлежна министарства и др.), као и да предузму правне радње потребне за усклађивање података у вези са својим рачунима са овом променом, и то у року од три дана од дана пријема решења о упису те промене.

У члану 5. допуњен је став 2. члана 46. Закона на тај начин што је изричито предвиђено да измиривање међусобних новчаних обавеза променом дужника обухвата и приступање дугу, преузимање дуга и уступање дуга. Такође, правним лицима и физичким лицима која обављају делатност укинута је могућност да измирују новчане обавезе ако су њихови рачуни у тренутку плаћања блокирани ради извршења принудне наплате, осим ако је друкчије утврђено посебним законом (нпр. законом којим се уређују порески поступак и пореска администрација).

Чланом 6. се у Закон додаје члан 47а, којим се уводи регистар меница и овлашћења и прописује да се принудна наплата из члана 47. став 1. тачка 3. Закона може спровести само ако су менице и овлашћења евидентирани у овом регистру. Регистар меница и овлашћења садржи следеће податке: 1) серијски број менице/овлашћења, 2) матични број дужника, односно јемца или авалисте, 3) датум издавања менице/овлашћења, 4) датум доспећа менице/овлашћења, 5) износ на меници/овлашћењу, а ако је реч о бланко меници – податке о основу издавања (нпр. уговор о кредиту и сл.) и износ из основа издавања, као и 6) датум и време регистравања менице/овлашћења. Захтев за регистрацију менице или овлашћења дужник подноси својој банци, која издаје потврду о регистрацији. Утврђује се да је регистар јавна књига, да га Народна банка Србије води електронски и да је доступан на њеној Интернет презентацији, те предвиђа да ће Народна банка Србије донети

подзаконски акт којим ће прописати ближе услове, садржину и начин вођења тог регистра.

Чланом 7. измењен је досадашњи члан 48. Закона: новина је то што, после пријема основа за принудну наплату, Народна банка Србије банкама налаже да одмах блокирају све динарске и девизне рачуне овог дужника, да му не отварају нове рачуне и да јој без одлагања доставе податке о стању средстава на тим рачунима, а, након што прими ова обавештења од банака – банци код које дужник има највиши износ средстава на отвореном динарском рачуну налаже да се налог за принудну наплату изврши с тог рачуна; ако на њему нема довољно средстава, онда се извршење налаже и другим банкама код којих дужник има отворене динарске рачуне, и то редом, према висини средстава на тим рачунима – до потпуног извршења налога за принудну наплату. У случају да на динарским рачунима нема средстава за извршење налога за принудну наплату или их нема довољно – извршење се налаже банкама код којих дужник има отворене девизне рачуне, на исти начин као и код извршења с динарских рачуна. Под средствима за извршење налога за принудну наплату подразумевају се динарска средства која се воде на динарским рачунима код банке, као и динарска противвредност девизних средстава код банке, осим средстава чије је извршење изузето законом, прописом Народне банке Србије, судском одлуком или одлуком пореског, односно царинског органа и средстава донација и хуманитарне помоћи, животног осигурања, прихода од приватизације, средстава за формирање робних резерви, средстава самодоприноса, судских депозита, средстава одређених за исплату по основу акредитива, средстава депозита за обезбеђење кредита, средстава буџета за исплату премија, субвенција и регреса, средстава обезбеђења по уговорима прописана законом и другим прописом, као и туђих средстава на рачунима дужника. Ако дужник има орочена средства код банке, та банка је дужна да, после истека уговореног рока на који су та средства орочена, и та средства користи за извршавање налога за принудну наплату, у ком случају не може продужавати уговор на основу ког су та средства орочена. Средства дужника на рачуну код банке блокирана на основу налога за принудну наплату не могу се користити за друга плаћања тог дужника. Након потпуног извршења налога за принудну наплату, Народна банка Србије без одлагања обавештава банке о том извршењу, ради деблокаде средстава дужника на његовим рачунима код тих банака. Основи и налози за принудну наплату евидентирају се и извршавају према времену пријема код Народне банке Србије.

Чланом 8. се у члану 49. Закона мења став 2. тако што се прописује да ако на рачуну дужника банке наведене у налогу нема средстава за извршавање овог налога или их нема довољно – банка наведена у том налогу податке из налога одмах доставља Народној банци Србије, ради извршења принудне наплате с рачуна дужника код банака на којима има средстава, на начин утврђен у члану 48. Закона (принудна наплата, коју спроводи Народна банка Србије).

Чл. од 10. до 12. мењају се казнене одредбе тако што су привредни преступи замењени прекршајима, а врши се и прилагођавање наведеним изменама и допунама.

Чл. 13. и 14. су прелазне одредбе. Наиме, предвиђено је да је Народна банка Србије дужна да донесе пропис којим се уређују услови и начин вођења регистра меница и овлашћења у року од 30 дана од дана ступања на снагу овог закона. Након протеска рока од 90 дана од дана ступања на снагу тог прописа, принудна наплата се више неће вршити на основу меница или овлашћења који нису евидентирани у регистру меница и овлашћења. Посебно решење прописано је за овлашћења и менице који доспевају на наплату у року од 90 дана од дана ступања на снагу наведеног прописа јер се оне не евидентирају у регистру, а принудна наплата се у том периоду може вршити и на основу ових овлашћења и меница. Принудна наплата на основу меница и овлашћења који су издати најкасније у року од 90 дана од дана ступања на снагу прописа Народне банке Србије а доспевају на наплату након протекла овог рока – може се вршити само ако су те менице и овлашћења евидентирани у регистру, и то у том року. Захтев за регистрацију менице или овлашћења у прелазном периоду могу поднети дужник или поверилац.

Чланом 15. одређено је да постојећи акт који је донела Народна банка Србије, биће у примени док министарство надлежно за послове финансија сагласно овлашћењу из члана 2. овог закона не донесе нов акт.

Чланом 16. уређено је да овај закон ступа на снагу осмог дана од дана објављивања у „Службеном гласнику Републике Србије“.